

HENNING JAKHELLN

professor

Institutt for offentlig rett
Universitetet i Oslo
St Olavs plass 5, 6 etg (Domus Nova)
Postboks 6706 St. Olavs plass
0162 Oslo

Tlf.: 22 85 00 70

Fax: 22 85 00 41

henning.jakhelln@jus.uio.no

19. september 2007

Næringslivets Sikkerhetsorganisasjon
att.: Trygve Finsal
Postboks 5468 Majorstua
0305 Oslo

Yrkesskadetrygd og innsatspersonell – i hvilken utstrekning er innsatspersonell dekket av yrkesskadetrygden?

Jeg viser til tidligere kontakt og korrespondanse om ovenstående.

I.1 Spørsmålet om i hvilken utstrekning innsatspersonell er dekket av yrkesskadetrygden og yrkesskadeforsikringen ønskes belyst i forhold til disse situasjoner:

1. Næringspark med felles industrivern - innenfor næringsparkens område
 - a) innsats i annen virksomhet, men som er pålagt felles industrivern
 - b) innsats i annen virksomhet, som ikke er pålagt felles industrivern
2. Stor virksomhet i et lite lokalsamfunn
 - a) det bes om bistand fra nødetat
 - b) innsats uten at det er bedt om dette fra nødetat
- 3) Kaianlegg/skipsanløp
 - a) det er anmodet om innsats fra skipet
 - b) innsats ytes uten slik anmodning

I.2 Det vil i det følgende bli benyttet den terminologi at uttrykket *virksomhet* anvendes med sikte på de aktiviteter som utføres i et foretaks regi, mens uttrykket *foretak* benyttes som synonymt med arbeidsgiver, slik dette begrep er anvendt i bl.a. arbeidsmiljølovens § 1-8.

Denne terminologi benyttes fordi uttrykket virksomhet er mangetydig, bl.a. kan ett foretak kan drive virksomhet av mange forskjellige slag, og kan organisere de forskjellige typer virksomhet i egne virksomheter (avdelinger).

Siden de fleste foretak det her dreier seg om vil være organisert som aksjeselskap, er uttrykket foretak mer treffende enn uttrykket arbeidsgiver, som kan gi assosiasjoner til en personlig arbeidsgiver og arbeidsforhold som er mer personlig preget enn tilfellet vil være i de større foretak.

II.1 Utgangspunktet kan tas i folketrygdloven av 28. feb. 1997 nr. 19 § 13-6 annet ledd,¹ som viderefører tidligere folketrygdlovs § 11-1 nr. 1 a).

”Yrkesskadedekningen gjelder for yrkesskader som oppstår mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden”.²

Av betydning er også yrkesskedeforsikringsloven av 16. juni 1989 nr. 65, særlig § 10, som angir at yrkesskedeforsikringen skal dekke ”skader og sykdommer som arbeidstakere påføres i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden”. Som bemerket av Høyesterett, jfr. Rt. 2000 s. 220, skal bestemmelsen ”forstås på samme måte som den tidligere folketrygdlov § 11 nr. 1 bokstav a, jfr. Ot. prp. nr. 44 (1988-1989) sidene 55 og 89 spalte 1).”³

I forhold til disse bestemmelser er altså det grunnleggende spørsmål om den innsats det er tale om kan sies å ha vært utført ”mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden”.

II.2 Forsåvidt gjelder yrkesskadedekning for innsatspersonell suppleres ovenstående av folketrygdlovens § 13-9. Bestemmelsens første ledd angir fire alternativer, og omfatter medlemmer av folketrygden som:

(a) ”utfører branntjeneste, redningstjeneste e.l.” i den utstrekning de er ”utskrevet til tjeneste i brannvesenet”, eller

¹ For skade inntruffet før 1. jan. 1971 vil yrkesskadeloven av 12. des. 1958 nr. 10 ha betydning, se lovens § 55, jfr. også folketrygdlovens § 13-16.

² Etter bestemmelsens første ledd må arbeidstaker være medlem av folketrygden. I det følgende forutsettes det at dette vilkår er oppfylt. – For arbeidstakere ombord på skip på 100 brt reg tonn eller mer følger det av bestemmelsens tredje ledd at ”hele det tidsrommet de er om bord” regnes som arbeidstid. Tilsvarende gjelder for arbeidstakere som oppholder seg på anlegg eller innretninger i oljevirkomheten til havs.

³ Tilsvarende Rt. 2004 s. 487, avsnitt 24.

- (b) ”på forlangende eller tilsigelse yter hjelp” etter brann- og eksplosjonsvernlovens regler, eller
- (c) ”er knyttet til en organisasjon, en forening eller lignende som driver redningstjeneste”, eller
- (d) ”søker å redde andre menneskers liv eller avverge store kulturelle eller materielle tap”.

Bestemmelsens annet, tredje og fjerde ledd presiserer nærmere når yrkesskadedekning foreligger i forhold til de fire alternativer:

Etter alternativene (a) og (b) foreligger yrkesskadedekning ”mens de utfører pålagt tjeneste eller hjelp, eller deltar i organiserte øvelser eller vakttjeneste”, mens det etter alternativene (c) og (d) foreligger yrkesskadedekning ”mens de deltar i redningsaksjoner, organiserte øvelser, vakttjeneste eller lignende”, respektive ”deltar i redningsvirksomheten”.

For oversiktens skyld gjengis folketrygdlovens § 13-9 i sin helhet:

§13-9. Medlemmer som utfører branntjeneste, redningstjeneste e.l.

Følgende medlemmer er yrkesskadedekket:

- a) de som er utskrevet til tjeneste i brannvesenet etter brann- og eksplosjonsvernloven §17
- b) de som på forlangende eller tilsigelse yter hjelp etter brann- og eksplosjonsvernloven §5
- c) de som er knyttet til en organisasjon, en forening eller lignende som driver redningstjeneste,
- d) de som søker å redde andre menneskers liv eller avverge store kulturelle eller materielle tap.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstavene a og b er yrkesskadedekket mens de utfører pålagt tjeneste eller hjelp, eller deltar i organiserte øvelser eller vakttjeneste.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav c er yrkesskadedekket mens de deltar i redningsaksjoner, organiserte øvelser, vakttjeneste eller lignende.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav d er yrkesskadedekket mens de deltar i redningsvirksomheten.

II.3 For sammenhengens skyld nevnes at brann- og eksplosjonsvernloven av 14. juni 2002 nr. 20 § 17 gir hjemmel for å pålegge tjenesteplikt i brannvesenet. Etter bestemmelsen kan kommunen i særskilte tilfeller pålegge enhver myndig person bosatt i kommunen tjenesteplikt i brannvesenet dersom dette er nødvendig for å sikre at brannvesenet skal kunne gjennomføre de oppgaver som loven fastsetter.⁴ Brannvesenets oppgaver dekker et bredt spekter. Etter brann- og eksplosjonsvernlovens § 11 skal brannvesenet bl.a. ta seg av såvel brann som

⁴ Etter brann- og eksplosjonsvernlovens § 17 annet ledd kan departementet fastsette nærmere forskrifter om tjenesteplikt i brannvesenet.

andre akutte ulykker, eventuelt også i sjøområder. Den tjenesteplikt som følger av § 17 er derfor omfattende.

Ytterligere er etter § 5 tredje ledd enhver som oppholder seg nær en brann, eksplosjon eller annen ulykke forpliktet til etter evne å gjøre det som er mulig for å begrense skadevirkningene. Etter § 5 fjerde ledd er dessuten enhver forpliktet til å delta i brannvesenets rednings- og slokkearbeid når innsatsleder krever det.

Som begrunnelse for yrkesskadedekning i slike situasjoner er i lovforarbeidene vist til at ”... det ... dreier seg om en innsats til beste for samfunnet. Den personlige vinning ved innsatsen er nettopp for de grupper som er aktuelle i denne sammenheng, minimal”.⁵

Som nevnt i avsnitt II.2 omfatter yrkesskadedekningen såvel utførelse av pålagt tjeneste eller hjelp, som deltagelse i organiserte øvelser eller vakttjeneste.

Av lovforarbeidene fremgår at øvelsene, så langt det er praktisk mulig, ”bør ... drives realistisk, og muligheten for at personell kan bli skadet under øvelser er dermed til stede”. Begrunnelsen for at også øvelser skal være omfattet av yrkesskadedekningen er at ”øvelser inngår som et nødvendig ledd i dyktiggjørelsen for denne innsats”. Videre fremgår det av lovforarbeidene at yrkesskadedekning omfatter ”skade som de påføres ... under opplæring, øvelse og organisert transport- og vakttjeneste”.⁶

Yrkesskadedekning ved deltagelse i organiserte øvelser, vakttjeneste eller lignende forutsetter at de personer det gjelder er knyttet til en organisasjon, en forening eller lignende som driver redningstjeneste, jfr. folketrygdlovens § 13-9.

Det er i lovforarbeidene forutsatt at virksomheten må å være ”utført i foreningens regi for at medlemmene skal være trygdet i videre utstrekning enn under selve redningsaksjonen”. Som eksempler på slike organisasjoner er i lovforarbeidene nevnt ”Norges Røde Kors hjelpekorps, Trekkhundklubben og Industrivernet”.⁷

II.4 Yrkesskadedekning for den som ”søker å redde andre menneskers liv eller avverge store kulturelle eller materielle tap”, jfr. folketrygdlovens § 13-9, gjelder for den som ”deltar i redningsvirksomheten”, og er begrunnet ut fra det

⁵ Ot.prp.nr.42(1969-70) s. 82. (Helt tilsvarende uttalelser finnes i foregående Ot.prp.nr.62 (1968-69) s. 111-112).

⁶ Ot.prp.nr.42(1969-70) s. 82. (Helt tilsvarende uttalelser finnes i foregående Ot.prp.nr.62 (1968-69) s. 111-112).

⁷ Ot.prp.nr.42(1969-70) s. 83. (Helt tilsvarende uttalelser finnes i foregående Ot.prp.nr.62 (1968-69) s. 111-112).

hensyn å støtte opp om den⁸ som av eget tiltak "griper inn og søker å redde liv og verdier".

I forarbeidene til yrkesskadetrygdloven bemerkes bl.a.:⁹ Det har vært "reist spørsmålet om trygden burde yte erstatning til den som blir "rammet av skade under (forsøk på) redning av menneskeliv og materielle eller kulturelle verdier". ... "Etter straffeloven (§§ 242, 387) gjør i visse tilfelle den som unnlater etter evne å redde liv eller begrense skadevirkningene av en ulykke, seg skyldig i straffbart forhold. Alminnelig moraloppfatning krever i større utstrekning enn straffeloven at man griper inn og søker å redde liv og verdier". ... "Det er en generell samfunnsinteresse at liv og verdier blir bevart".¹⁰

Det er i lovforarbeidene ikke gitt noen nærmere omtale av hva det siktes til med angivelsen av at det skal være tale om å avverge "store" kulturelle eller materielle tap.¹¹ Det fremstår derfor som noe usikkert hvordan begrepet "store" tap skal forstås i denne sammenheng. Formålet med bestemmelsen - å fremme aktivitet for å redde verdier - må imidlertid innebære at avgrensningen må skje i forhold til ting av liten eller ubetydelig verdi. Derfor må formentlig redning av bolig, hytte, fritidsbåt osv. i denne sammenheng anees for store materielle verdier – likevel avhengig av slike tings nærmere beskaffenhet. Skade oppstått ved redning eller forsøk på redning av ting som i økonomisk eller kulturell henseende må anees for verdiløse er derfor klarligvis ikke dekket.¹²

Det fremstår som noe uklart om vurderingen skal skje under hensyntagen til påkrevet innsats og faregrad. Isolert sett er naturligvis den kulturelle eller materielle verdi ikke avhengig av den innsats som vil være påkrevet,

⁸ Som påpekt i Rikstrygdeverkets kommentarer, utarbeidet av Yrkesskadekontoret 1. mai 1997, med endringer senest 11. jan. 2005, omfattes bl.a. barn, pensjonister, uføretrygdede, selvstendig næringsdrivende m.fl. av bestemmelsen, selv om disse grupper ellers ikke omfattes av reglene om yrkesskade. Det kan ikke oppstilles som et krav at den som griper inn er utenforstående. Eierforholdet er antatt ikke å være av avgjørende betydning, jfr. *Asbjørn Kjønstad [red]: Folketrygdloven med kommentarer (1998) s. 510*, jfr. også *Morten Gaarder i Norsk kommentert lovsamling (2005), kommentarer til folketrygdloven, note 793*. Likedan synes skade som foreldre blir påført, f.eks. under forsøk på å redde sine barn, å være omfattet, jfr. Rikstrygdeverkets utredning om yrkesskadetrygd (1957) s. 20-21 [med departementets tilslutning uten ytterligere kommentarer, jfr. Ot.prp.nr. 35 (1958) s. 22]: "Det er ikke helt sjelden at menneskeliv går tapt under redningsaksjoner. En far eller mor omkommer under forsøk på å redde egne barn. Slike tilfelle erstattes i Danmark. Rikstrygdeverket finner det ønskelig at samme regel gjennomføres hos oss. --- Ordningen representerer en nyskaping som dekker et klart behov."

⁹ Rikstrygdeverkets utredning om yrkesskadetrygd (1957) s. 21, med departementets tilslutning uten kommentarer, jfr. Ot.prp.nr. 35 (1958) s. 22.

¹⁰ Se også nedenfor V.

¹¹ Spørsmålet kan heller ikke sees kommentert i Rikstrygdeverkets kommentarer, utarbeidet av Yrkesskadekontoret 1. mai 1997, med endringer senest 11. jan. 2005.

¹² En falleferdig hytte vil eksempelvis ikke være av noen større materiell verdi, men kan tenkes å være av kulturell verdi.

eller den grad av fare som den person vil være utsatt for som forsøker å avverge skaden. Ut fra en rent økonomisk synsvinkel kan det dessuten anføres at en gjenstands økonomiske verdi blir redusert i samme grad som faregraden øker. Avgjørende må imidlertid være, at dess større tapet vil være, dess større grunn er det til å gjøre en innsats. Dess større grunn det er til å gjøre en innsats, dess større grunn er det til å sørge for at innsatsen resulterer i at skaden avverges eller begrenses, hvilket igjen innebærer at den innsats som settes inn bør være av et slikt omfang at resultatet kan oppnås. I den sammenheng vil det også måtte tas tilstrekkelig hensyn til faregraden. På denne bakgrunn må det være berettiget å trekke inn også den innsats som vil være påkrevet, samt faregraden, når det skal avgjøres om det er tale om å redde "store" kulturelle eller materielle tap.

Bestemmelsens formål innebærer forøvrig at det må være den subjektive oppfatning hos den som foretar redningen eller redningsforsøket som for såvidt må legges til grunn.¹³ Dersom denne person antok at det var tale om ikke ubetydelige verdier, må det være denne oppfatning som skal legges til grunn, selv om det senere måtte vise seg at denne oppfatning ikke var holdbar.¹⁴ Under brann gjøres det f.eks. forsøk på å redde et maleri av en anerkjent kunstner, og så viser det seg senere at det var tale om et falsum eller en kopi.

Det fremgår av bestemmelsen at yrkesskadedekningen i denne sammenheng ikke omfatter øvelser.

II.5 Avslutningsvis bemerkes at de spesielle bestemmelser om innsatspersonells yrkesskademessige dekning i folketrygdlovens § 13-9 er av supplerende karakter i forhold til den generelle regel om yrkesskademessig dekning av arbeidstakere som utfører arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden i folketrygdlovens § 13-6.¹⁵

De spesielle regler i § 13-9 kommer med andre ord i tillegg til den generelle dekningsregel i § 13-6. Det er således *ikke* slik at de spesielle regler i § 13-9 kommer i stedet for den generelle dekningsregel i § 13-6, og uttømmende regulerer de tilfelle hvor innsatspersonell er yrkesskadedekket. Det kan heller ikke resonneres slik at om en situasjon

¹³ Slik også Rikstrygdeverkets kommentarer, utarbeidet av Yrkesskadekontoret 1. mai 1997 med endringer senest 11. jan. 2005: "Det er medlemmets subjektive oppfatning av situasjonen som her bør legges til grunn".

¹⁴ Formentlig må det likevel gjøres en reservasjon for tilfelle hvor oppfatningen må ansees for åpenbart uholdbar.

¹⁵ Det er derfor prinsipielt riktig når det i Rikstrygdeverkets kommentarer, utarbeidet av Yrkesskadekontoret 1. mai 1997, med endringer senest 11. jan. 2005, bl.a. uttales: "Bestemmelsen [§ 13-9 første ledd a) og b)] gjelder ikke de som er ansatt i tjeneste i brannvesenet. Disse er yrkesskadetrygdet som arbeidstakere, jf. § 13-6".]

ikke er dekket av de spesielle regler i § 13-9, så er den derfor heller ikke dekket av den generelle regel i § 13-6.

Tilsvarende gjelder forholdet til den spesielle regel i folketrygdlovens § 13-6 fjerde ledd om yrkesskadedekning under transport i arbeidsgivers regi m.v., jfr. nedenfor avsnitt III.7.

III. Før behandlingen av de spørsmål som er nevnt innledningsvis under I.1 er det hensiktsmessig først å gjennomgå yrkesskadedekningen for et foretaks egne ansatte.

III.1 Som utgangspunkt kan tas forholdet hvor *ansatte i foretakets egen virksomhet* har som oppgave å forebygge skader og ulykker, og å delta i redningsarbeid for å begrense skade når ulykken er et faktum. I slike tilfelle vil arbeidstakerne være omfattet av yrkesskadedekningen.

Arbeidstakeres forpliktelser når skade eller ulykke inntreffer kan være nærmere regulert ved instruks, f.eks. brannverninstruks, stillingsinstruks osv. Regelmessig vil det imidlertid være såvel i samfunnets som i det enkelte foretaks interesse at arbeidstakere forsøker å begrense skade eller ulykke så godt de kan, slik den aktuelle situasjon fortøner seg for dem. Det følger da også av brann- og eksplosjonsvernloven av 14. juni 2002 nr. 20 § 5 tredje ledd at enhver som oppholder seg nær en brann, eksplosjon eller annen ulykke "plikter etter evne å gjøre det som er mulig for å begrense skadevirkningene".

Foretakets egne ansatte vil ha en særlig foranledning til å begrense skadevirkningene, ut fra deres tilknytning til arbeidsstedet. Den oppståtte skade eller ulykke innebærer også at latente risikomomenter ved deres arbeid realiserer seg. Siden en arbeidstakers innsats i denne sammenheng ikke foretas ut fra personlige interesser eller har sammenheng med arbeidstakerens private sfære, men foretas for å fremme foretakets interesse,¹⁶ samtidig som skaden eller ulykken er en følge av den risiko som knytter seg til arbeidsstedet, synes en arbeidstaker å måtte være yrkesskadedekket ved den innsats som ytes for å begrense skadevirkningene. Dette må gjelde selv om plikt til skadebekjempelse ikke skulle være kommet spesielt til uttrykk i arbeidsavtale, arbeidsinstruks e.l.

Dette utgangspunkt er også kommet til uttrykk i lovgivningssammenheng, gjennom en beskrivelse av den praksis som har vært fulgt: "Når det gjelder redningsaksjoner som skjer i forbindelse med arbeidet, det skjer f.eks. en ulykke eller oppstår en brann på arbeidsstedet, har

¹⁶ Se også nedenfor III.4 om private gjøremål som faller utenfor yrkesskadedekningen.

Rikstrygdeverket ansett skader som rammet redningsmannskapet, som bedriftsulykker. Også en rekke ulykker utenfor et bestemt arbeidssted, men innenfor arbeidstiden har vært ansett som bedriftsulykke, en transportarbeider (sjåfør) blir f.eks. vitne til en ulykke og griper inn og kommer selv derved til skade".¹⁷ ---

I den utstrekning det følger av lovgivningen at et foretak skal være i stand til å forebygge skader og ulykker, og skal kunne utføre redningsarbeid for å begrense skade når ulykken er et faktum, må utgangspunktet være at det er opp til foretaket selv å finne frem til den mest hensiktsmessige måte å gjøre dette på, forutsatt at lovgivningens krav er oppfylt.

I det følgende forutsettes at lovgivningens krav er oppfylt, f.eks. med hensyn til faglig kompetanse, opplæring, utstyr osv.

Dersom foretaket finner det mest hensiktsmessig at dets egne ansatte skal ha som arbeidsoppgave å forebygge skader og ulykker, og å utføre redningsarbeid for å begrense skade når ulykken er et faktum, må foretaket kunne beslutte seg for å legge dette til grunn. De ansatte vil kunne ha slike arbeidsoppgaver som sin hovedoppgave, men vil også kunne ha dette som en større eller mindre del av sine øvrige arbeidsoppgaver. Likedan vil foretaket selv kunne legge opp den nærmere organisering av disse oppgaver, bl.a. slik at over- og underordningsforhold m.v. fastsettes. Foretaket vil også selv kunne beslutte å etablere en egen avdeling med sikte på skadeforebyggelse m.v., og angi hvorledes en slik avdeling skal være organisert i forhold til foretakets øvrige avdelinger og øvrige ansatte med oppgaver i forbindelse med skadeforebyggelse, redningsarbeid osv.¹⁸

De ansatte, som altså vil ha det som en del av sine arbeidsoppgaver å forstå eller delta i redningsarbeid for å begrense skade når en ulykke er et faktum, vil da være omfattet av folketrygdlovens § 13-6 annet ledd. En eventuell skade som den ansatte påføres i den anledning vil være en yrkesskade "som oppstår mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden".

III.2 I slike tilfelle og for slike arbeidsoppgaver vil *arbeidsstedet* måtte avhenge av det sted hvor redningsarbeid og skadebekjempelse til enhver tid finner sted. Arbeidsstedet vil m.a.o. ikke være stasjonært (fast), men

¹⁷ Rikstrygdeverkets utredning om yrkesskadetrygd (1957) s. 21.

¹⁸ Likedan må foretaket kunne fastsette at arbeidstakernes plikt til å delta i skadebekjempelse og skadebegrensning ikke er begrenset til de enkelte avdelinger hvor arbeidstakerne til enhver tid utfører arbeid, men omfatter hele foretakets virksomhet. Disponeringen av de enkelte arbeidstakere vil imidlertid måtte skje innen saklighetens rammer.

ambulerende. Yrkesskadedekningen vil da "gjelde der arbeidet rent faktisk utføres."

Det vises for såvidt til NOU 2004: 3 Arbeidsskadeforsikring s. 65 (avsnitt 4.3.2): "Det kreves ... at skaden/sykdommen må være oppstått *på arbeidsstedet*. For arbeidstakere som har et *stasjonært (fast) arbeidssted*, gjelder yrkesskadedekningen i hovedsak for bedriftsområdet. Men arbeidstakerne vil også være dekket mens de er på oppdrag utenfor kontoret, for eksempel på tjenestereise eller kundebesøk. For arbeidstakere med *ambulerende arbeidssted*, for eksempel skogsarbeid, anleggsarbeid, transport mv., er situasjonen noe annerledes. For disse arbeidstakerne vil yrkesskadedekningen gjelde der arbeidet rent faktisk utføres."

Merkes må også Rt. 2000 s. 220, hvor Høyesterett bl.a. uttaler "at uttrykket «på arbeidsstedet» i lang tid har vært forstått slik at det gjelder et eller flere steder hvor arbeid foregår, og for reiser mellom flere arbeidssteder. Arbeidsstedet kan eksempelvis være en bygning eller et avgrenset område *og ved ambulerende virksomhet de steder arbeidet til enhver tid foregår*, jf. [NOU 1990:20](#) side 584" (s. 229, kursivert her).¹⁹

Videre må merkes Rt. 2004 s. 487, hvor Høyesterett bl.a. uttalte at det er "en sterk innbyrdes sammenheng" mellom de såkalte bedriftsvilkårene - altså kravene om at det må være tale om en yrkesskade som oppstår mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden: "Dersom det for eksempel må legges til grunn at en arbeidstaker var «i arbeid» da skaden inntraff, så følger det nærmest av seg selv at kravene om at den skal ha skjedd «på arbeidsstedet i arbeidstiden» er oppfylt. Er således arbeidstakeren utenfor sitt ordinære arbeidssted og likevel anses for å være «i arbeid», må man se det slik at arbeidsstedet er flyttet dit arbeidet foregår."

Avgjørelsen i Rt. 1929 s. 961 kan også sees under synsvinkelen *ambulerende arbeidssted*. Skogsarbeider hadde påtatt seg lunning av tømmer, og da det ikke var tømmerkoier i skogen måtte han overnatte i sitt hjem, hvor han også måtte oppstalle hesten. Byretten, med tilslutning av Høyesterett, bemerket: "For at [skogsarbeideren] skulde kunne utføre arbeidet med lunningen var det nødvendig for ham at føre hesten fra sin bopæl til det sted i skogen hvor lunningen foregikk, og han førte hesten med sig ene og alene fordi arbeidet krevet det. Retten antar derfor, at dette maa ansees for at ha hørt til hans arbeide og at ulykken saaledes maa ansees for at være tilstøtt ham "i bedriften".

¹⁹ Hovedspørsmålet i saken var om en arbeidstaker var omfattet av folketrygdlovens regler om yrkesskade under reise fra hjemmet til første besøk hos en kunde, noe som ikke kunne antas.

III.3 Det følger av ovenstående, slik det også følger av de påfølgende avsnitt, at kravet om at skaden må være skjedd *i arbeidstiden* får liten selvstendig betydning.

Dersom de oppgaver som utføres regnes som betalt arbeidstid, er det et forhold som forsterker tilknytningsforholdet til arbeidet, forsåvidt gjelder avgrensningen til oppgaver i arbeidstakerens private sfære. Det kan imidlertid ikke være avgjørende om enkelte oppgaver ikke ansees som arbeidstid i lønnsmessig henseende, hvor andre hensyn gjør seg gjeldende. Tid brukt til enkelte forberedende handlinger kan lønnsmessig være å anse for ubetalt arbeidstid, men kan likevel være å anse for arbeidstid når det gjelder yrkesskadedekning.

Lensmannsbetjenten som kom til skade under påkledning ved utrykning er illustrerende, jfr. Trygderettens avgjørelse av 27. feb. 1985 i sak 1819/83, omtalt avslutningsvis nedenfor i avsnitt III.6. Det fremgår av avgjørelsen at Justisdepartementet i brev av 13. nov. 1984 bl.a. uttalte: "Hvis en tjenestemann under reservetjenesten må foreta en utrykning, skal utrykningstiden regnes som overtidsarbeid. Arbeidstiden for dette overtidsarbeid begynner å løpe fra det tidspunkt han forlater bopel."

Arbeidsmiljølovens arbeidstidsbestemmelser bygger også på andre hensyn enn de som gjør seg gjeldende forsåvidt gjelder yrkesskadedekning. Når det i aml. § 10-12 (3) er fastsatt at lovens arbeidstidsbestemmelser kan fravikes for arbeid som "på grunn av naturhendelser, ulykke eller andre uforutsette begivenheter må foretas for å avverge fare for eller skade på liv eller eiendom", innebærer det ikke mer enn at hensynet til skadebegrensning m.v. går foran de hensyn som begrunner maksimalbegrensninger av arbeidstiden. Sistnevnte hensyn er imidlertid ivaretatt ved at bestemmelsen også fastsetter at arbeidstakerne skal "sikres tilsvarende kompenserende hvileperioder eller, der dette ikke er mulig, annet passende vern."

Tilsvarende kan det heller ikke legges avgjørende vekt på hvorledes arbeidstiden beregnes i forhold til regler fastsatt i lov, tariffavtale eller på annen måte. Også forsåvidt er Trygderettens ovennevnte avgjørelse illustrerende, idet Justisdepartementet bl.a. også uttalte: "Når en tjenestemann er oppsatt på tjenestelisten med reservetjeneste, som er betegnelsen på hjemnevakt i politi- og lensmannsetaten, står vedkommende under hele dette tidsrom til arbeidsgiverens disposisjon, og hjemnevakten regnes som arbeidstid, dog slik at 1 klokke er lik 1/4 arbeidstime". I denne sammenheng kan nå også merkes aml. § 10-4 (2),

(3) og (4) om arbeidstidens beregning ved beredskapstjeneste, passiv tjeneste m.v.

III.4 Det er forøvrig grunn til å påpeke, slik det fremgår av lovforarbeidene, at uttrykket arbeidsulykke omfatter "enhver hændelig Skade, der maatte tilstøde Arbeiderne under deres Beskjæftigelse i Bedriften eller Ophold paa Arbeidsstedet under Tjenesten, herunder selvfølgelig medtaget de reglementerede Hviletider".²⁰

I denne sammenheng kan merkes gjennomgåelsen av lovforarbeidene i Rt. 1962 s. 215, hvor byretten med tilslutning av Høyesterett bl.a. bemerket (s. 221-222):²¹

”Ingen av de nevnte lover har trukket opp grensen for begrepet bedriftsulykke, men har overlatt utformingen til praksis. Det fremgår imidlertid av forarbeidene til loven av 1893 at det ikke var meningen å utelukke enhver ulykke som måtte tilstøte arbeiderne utenfor selve arbeidet. I Arbeiderkommissionens innstilling III av 1890 35 heter det således i motivene til §1 i dens lovforslag bl.a. følgende: « Den tvungne Ulykkesforsikring omfatter selvfølgelig kun de saakaldte Bedriftsulykker. Man finder til at betegne dette Begreb brugt 2de forskjellige Udtryk, nemlig enten, som i den østerrigske Lov: Ulykker, der tilstøder Arbeiderne «ved» eller «i Bedriften» (beim Betriebe), eller, som i de øvrige Love og Forslag: Ulykker, der rammer «under Arbeidet». Den førstnævnte af disse Betegnelser synes at være den, der bedst svarer til Lovens Tanke, idet det ikke er Meningen at udelukke enhver Ulykke, der maatte tilstøde Arbeiderne udenfor Arbeidet, saasom i Hviletiderne eller før og efter Driftens daglige Begyndelse og Ophør. At dette heller ikke har været Hensigten med sidstnævnte Udtryk, synes tydelig at fremgaa af den tydske Retspraxis, ligesom det jo vilde være i høi Grad urimeligt, dersom Ulykken, skjønt indtruffet udenfor den egentlige Arbeidstid, dog staaar i aabenbar Forbindelse med Bedriften.»

Og i departementets proposisjon heter det angående lovforslagets § 1 (Stortingets Forhandlinger 1893. Dokument nr. 111, Bind 5 - 1893 25): «En af Betingelserne for Erholdelse af Erstatning er, at Ulykken kan

²⁰ I Rt. 2004 s. 487 avsnitt 26 viser Høyesterett til trygderettspraksis, som innebærer at man vil være i arbeid ikke bare i hvile- og spisepauser: "Bedriftslegebesøk og deltakelse i trimaktiviteter på arbeidsstedet i regi av arbeidsgiveren vil vanligvis også medføre yrkesskadedekning, mens private gjøremål normalt faller utenfor dekningen. Er man på hotellseminar eller annen faglig utflukt, er man «i arbeid». Men hvis man under et faglig begrunnet hotellopphold glir og skader seg på badet ved vanlig morgenstell, er man utenfor yrkesskadedekningen, jf. Trygderettens kjennelse i ankesak 5029/1992 (TRR-1992-05029)." - Merkes kan også *Asbjørn Kjønstad: Yrkesskadetrygden (1979) s. 49*: "Hvis en person kommer før arbeidstidens begynnelse av kommunikasjonsmessige grunner, for å skifte til arbeidstøy, for å hvile litt før arbeidet begynner o.l., er vedkommende yrkesskadetrygdet fra ankomsten".

²¹ Spørsmålet i saken var om lossearbeider var omfattet av yrkesskadetrygdlovens regler før han var kommet fra sitt hjem og frem til det tilsagte arbeidssted, noe som ikke kunne antas.

henregnes til de saakaldte Bedriftsulykker. Dette Begreb er i Kommissionsudkastet betegnet med: «Ulykker», der maatte tilstøde dem (Arbejderne) i Bedriften. Det antages herved at have været Kommissionens Mening, at til Bedriftsulykker skal henregnes enhver hændelig Skade, der maatte tilstøde Arbejderne under deres Beskjæftigelse i Bedriften eller Ophold paa Arbejdsstedet under Tjenesten, herunder selvfølgelig medtaget de reglementerede Hviletider. Departementet finder at burde slutte sig hertil og optager saaledes Kommissionens Redaktion i dette Punkt. »

III.5 I denne sammenheng nevnes også Rt. 2006 s. 1129, hvor Høyesterett la til grunn at det ikke er noe krav om at skaden skal ha sammenheng med selve arbeidet. Høyesterett tok likevel reservasjon for arbeid utført ”hovedsakelig i egen interesse”, og for tilfelle hvor arbeidstaker ”ved sin opptreden må anses å ha brakt seg over i den private sfære”.²²

Etter å ha gjennomgått lovtekst, lovforarbeider og teori konkluderte Høyesterett (avsnitt 45) med at ”skade som inntreer i arbeidstiden på arbeidsplassen mens arbeidstakeren er i arbeid for arbeidsgiveren i utgangspunktet vil være omfattet av bestemmelsene om yrkesskadetrygd selv om skaden ikke har sammenheng med selve arbeidet. Men en skade kan falle utenfor dekningsområdet dersom den er inntrådt under utførelsen av arbeid hovedsakelig i egen interesse, eller i andre spesielle situasjoner hvor den skadete ved sin opptreden må anses å ha brakt seg over i den private sfære som for eksempel i visse tilfeller av slagsmål”.

Merkes må også avgrensningen av yrkesskadedekningen i forhold til "den private sfære" når gjelder private gjøremål som arbeidstaker utfører på arbeidststedet.

Jfr. f.eks. *Asbjørn Kjønstad: Yrkesskadetrygden (1979) s. 50*: "En snekker som under arbeidsgiverens fravær benytter en sirkelsag til å skjære en planke til eget bruk, vil ikke få en eventuell skade dekket etter særreglene" for yrkesskadetrygd. "Det samme gjelder de som blir skadet under krangel og slagsmål (som ikke dreier seg om hvordan en arbeidsoppgave skal

²² Saken gjaldt en arbeidstaker i et engasjement som kommunelege II i Vardø. Han hadde hatt vakt og var en søndag på vei til Vardø sykehjem i privatbil, da politiet prøvde å stoppe ham på grunn av manglende lys på bilen. Han stoppet ikke, og det oppsto mistanke om promillekjøring. To polititjenestemenn oppsøkte ham noe senere samme dag på kontoret i sykehjemmet for å ta en promilletest. Da de oppfattet det slik at A ikke ville medvirke til testen, besluttet de å ta ham med til politistasjonen for testing. Under pågripelsen skadet A sitt høyre kne. Kneskaden ga ham et varig mén. Spørsmålet var om skaden kunne ansees som yrkesskade – et spørsmål som Høyesterett besvarte bekreftende.

utføres). Den som blir overfalt mens han er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden må imidlertid være yrkesskadedekket".²³

III.6 For innsatspersonell vil skade kunne oppstå ved handlinger som i mange tilfelle nødvendigvis må foretas i den enkelte arbeidstakers private hjem, og det kan være tale om skade som i og for seg like gjerne kunne ha oppstått for den enkelte i egenskap av privatperson som i egenskap av arbeidstaker. Grensedragningen mellom "den private sfære" og handlinger utført i foretakets interesse vil bl.a. kunne oppstå i forbindelse med slike *forberedende handlinger til redningsaksjoner*.

Av spesiell interesse er Trygderettens avgjørelse av 27. feb. 1985 i sak 1819/83,²⁴ hvor en lensmannsbetjent under hjemmevakt ble tilkalt pr. telefon 7. juli 1981 kl 0030. Under påkledning slo han hodet i en stolrygg av stålrør da han bøyd seg for å ta på seg skoene, slik at et stykke av en fortann ble slått av. Trygderettens flertall bemerket bl.a.: "Trygderetten har i en rekke grensetilfeller godkjent hendinger som arbeidsulykke dersom hendingen har stått i nær sammenheng med arbeidet --- ulykken skjedde etter at den ankende part var utkalt for utrykning i samband med tyveri. Det foreligger et økt risikomoment i forhold til en normalsituasjon fordi påkledning under slike omstendigheter bør skje raskt. Siden risikomomentet ... har gitt seg utslag i en ulykke, er det ... en nær sammenheng mellom arbeidet og ulykken. Dette må føre til at hendingen godkjennes som arbeidsulykke. Flertallet vil forøvrig peke på at den ved vurderingen har lagt vekt på tjenestens egenart og de plikter tjenesten i dette tilfellet medfører."

Tilsvarende betraktninger synes å måtte legges til grunn i forhold til *avsluttende handlinger etter en redningsaksjon*, såsom ved tilbakereise til arbeidssted eller mønstringssted, deltagelse i debriefing etc. men må også kunne legges til grunn i forhold til reisen tilbake til hjemmet. Slik tilbakereise vil riktignok ikke være preget av den dramatisk og tilhørende hastverk som kan gjøre seg gjeldende ved utrykning, men kan på den annen side preges av at den enkelte kan være trett og utslitt, kanskje såvel fysisk som psykisk. Derfor synes også skade som måtte oppstå "i den private sfære" å ville være omfattet av yrkesskadedekningen.

Det kan eksempelvis tenkes at vedkommende ved hjemkomsten snubler og faller ned trappen i hjemmet, og derved kommer til skade.

²³ Tilsvarende *Asbjørn Kjønstad*: Innføring i trygderett, (3. utg. 2001) s. 164.

²⁴ Ikke lagt inn på Lovdata.

III.7 I forbindelse med redningsarbeid og skadebekjempelse vil arbeidsoppgaver kunne være knyttet til mobile enheter, såsom redningsbiler av forskjellige slag – brannbil, ambulanse, dykkerbil osv. I slike tilfelle kan det reises spørsmål om slik mobil enhet kan ansees som arbeidssted. Spørsmålet omtales av Høyesterett i Rt. 2000 s. 220 med en gjennomgåelse av Trygderettens praksis:

”Etter praksis er det bare i de tilfeller arbeidsoppgavene er knyttet til selve bilen, at denne har vært ansett som arbeidssted. Arbeidstakere som har til oppgave å transportere personer eller gods, eller andre som har bilen som arbeidssted (f.eks ambulanspersonell), vil være dekket av trygden fra bilen tas i bruk til transportoppdrag til den settes bort etter endt arbeidsdag, jf. ankesaker 28/68 og 1772/1982 som gjaldt arbeidstakere som blant annet hadde til oppgave å transportere andre personer til og fra arbeid i arbeidsgivers kjøretøy. I ankesaker 1380/83, 615/84, 2628/86 og 659/98 la Trygderetten etter en konkret vurdering til grunn at tjenesteoppdraget også omfattet reise til og fra arbeidsstedet. Trygderettens flertall fant i ankesak 1819/83 at en lensmannsbetjent med reservetjeneste (hjemmevakt) var berettiget til yrkesskadetrygd for en skade påført under påkledning hjemme i forbindelse med en utrykning fordi hendelsen sto i nær sammenheng med arbeidet” (s. 229)

Spørsmålet har særlig betydning i forhold til spørsmålet om en arbeidstaker kan være omfattet av yrkesskadedekningen allerede fra det øyeblikk da arbeidstakeren forlater sitt hjem. Utgangspunktet er at arbeidstakeren må være kommet frem til arbeidsstedet, og at reise til eller fra arbeidsstedet ikke er omfattet av yrkesskadedekningen. Når arbeidet er knyttet til mobile enheter, slik at den mobile enhet er arbeidsplassen, *kan* derfor arbeidstakeren være kommet frem til arbeidsplassen allerede ved at den mobile enhet blir tatt i bruk.

I Rt. 2000 s. 220 går Høyesterett nærmere inn på dette spørsmål ved en gjennomgåelse av Trygderettens praksis (s. 229-230):

”Trygdemyndighetenes øvrige praksis underbygger imidlertid at yrkesskadedekningen ikke gjelder for reise til og fra arbeidsstedet med mindre særlige forhold foreligger. En arbeidstaker er ikke trygdet på reise mellom hjem og første arbeidssted eller fra siste arbeidssted og hjem selv om reisen finner sted i arbeidstiden og arbeidsgiver betaler godtgjørelse for bruk av egen bil, jf. ankesaker 2846/72, 755/89, 2671/89, 650/90, 678/91 (TRR-1991-00678), 2515/92, 2880/92, 1711/93 og 1044/95 (TRR-1995-01044). Ambulansepersoneell på hjemmevakt er ikke trygdet på vei til ambulansen når en sykehustransport skjer til på forhånd fastsatte

tider, jf. ankesak 829/86. Brannbefal på hjemmevakt er heller ikke dekket av yrkesskadetrygden på vei til brannstasjonen for vaktskifte, jf. ankesak 1502/87. Tilsvarende gjelder hvor en arbeidstaker er avhengig av bil fordi vedkommende når som helst kan bli tilkalt til oppdrag utenfor regulær arbeidstid, jf. ankesak 1050/91 (Trr-1989-93-45, TRR-1991-01050). Bruk av egen eller arbeidsgivers tjenestebil for transport av utstyr som arbeidstakeren benytter under arbeid, eller av arbeidsgivers servicebil, mellom hjem og arbeidssteder anses ikke tilstrekkelig til å bli likestilt med transport i arbeidsgivers regi, jf. ankesaker 1711/93 (anken nektet fremmet), 3652/93, 1669/97 og 89/98 (anket til Høyesterett).”

Spørsmålet er også kommentert i Rt. 2000 s. 1028,²⁵ hvor Høyesterett bl.a. bemerket (s. 1033):

"Det finnes eksempler på at Trygderetten etter en konkret vurdering har ansett reiseveien for å ha slik sammenheng med selve arbeidet at den omfattes av yrkesskadedekningen. Dette gjelder blant annet de tilfeller hvor bilen er blitt ansett som arbeidssted. Som det er redegjort for i dommen i Rt-2000-220 på side 229, er det imidlertid «bare i de tilfeller arbeidsoppgavene er knyttet til selve bilen, at denne har vært ansett som arbeidssted». Dette har ikke vært tilfellet i denne saken. Flere av de tilfeller som ankemotparten har vist til, må ellers sees i sammenheng med prinsippet om at skader som inntreffer på reiser mellom flere arbeidssteder, omfattes av yrkesskadedekningen. Dette vil kunne være situasjonen når skadelidte har hjemmekontor, men også i andre tilfeller kan arbeidet konkret bli ansett påbegynt før vedkommende reiser hjemmefra. I det foreliggende tilfellet ville B imidlertid først ha påbegynt sitt arbeid som elektriker ved ankomsten til CC Martn. Han foretok seg ikke noe hjemme som skulle tilsi at arbeidet var påbegynt allerede der. At han til enhver tid hadde en del utstyr og verktøy i bilen som ble benyttet i arbeidet, medfører ikke at han på dette grunnlag var yrkesskadedekket fra han reiste hjemmefra, jf. også Trygderettens avgjørelser i ankesakene 0678/91 (TRR-1991-00678) og 1044/95 (TRR-1995-01044)."

Som det fremgår av Høyesteretts gjennomgåelse vil forholdene, når arbeidet er knyttet til mobile enheter, kunne stille seg slik at den mobile enhet er arbeidsplassen, slik at arbeidstakeren kan ansees for å være kommet frem til arbeidsplassen allerede ved at den mobile enhet blir tatt i bruk. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig i seg selv at den mobile enhet inneholder nødvendig utstyr. Det avgjørende synes å være om arbeidstakeren foretar seg noe hjemme som tilsier

²⁵ Hovedspørsmålet i saken var om en arbeidstaker - en elektromontør - var omfattet av folketrygdlovens regler om yrkesskade under reise fra hjemmet til dagens første oppdrag, hvor han kjørte arbeidsgiverens servicebil.

at arbeidet påbegynnes allerede der.²⁶ Videre må det formentlig skilles mellom vanlig reise mellom hjem og arbeidssted, og bruk av mobil enhet i tilknytning til en redningsaksjon. Dersom en arbeidstaker ifører seg nødvendig sikkerhetsbekledning hjemme og gjør bruk av den mobile enhet for å komme frem til skadestedet, og eventuelt tar med seg andre arbeidstakere på veien dit, synes det å måtte kunne legges til grunn at hele redningsaksjonen er satt i gang allerede i hjemmet. I slike tilfelle må kravet være oppfylt om at det skal foreligge aktuell forbindelse - direkte og tilstrekkelig nær sammenheng - mellom aktivitetene og det redningsarbeid som skal utføres.

I Rt. 2004 s. 487 bygger Høyesterett på at "tilknytning og nærhet" til det ordinære arbeid er det viktigste kriterium, og viser til at "direkte eller tilstrekkelig nær sammenheng mellom aktivitetene og skadelidtes arbeidsoppgaver" er det kriterium som kan legges til grunn for avgrensningen mellom skader påført under fritidsaktiviteter og skader påført under utførelsen av arbeidstakerens arbeidsoppgaver.

Høyesterett bemerker (Rt. 2004 s. 487 avsnitt 30): "Trygderetten har i flere kjennelser lagt stor vekt på hvor nær tilknytningen er mellom skadesituasjonen og skadelidtes ordinære arbeidssituasjon. Jeg nevner eksempelvis ankesak 3003/91 (TRR-1991-03003), 2751/92 (TRR-1992-02751) og 3188/2000. I de tilfeller hvor Trygderetten er kommet til at det foreligger yrkesskadedekning for skade påført under det man normalt vil kalle fritidsaktiviteter, er det nettopp en slik direkte eller tilstrekkelig nær sammenheng mellom aktivitetene og skadelidtes arbeidsoppgaver, se for eksempel ankesak 2876/02 (selger drev gokart-kjøring med kunder)." I umiddelbar tilknytning til dette uttalte Høyesterett videre (avsnitt 31): "Jeg er enig i at tilknytning og nærhet til det ordinære arbeid er det viktigste kriterium..."²⁷

²⁶ Forsåvidt kan vises til Høyesteretts bemerkning om at elektromontøren "foretok seg ikke noe hjemme som skulle tilsi at arbeidet var påbegynt allerede der."

²⁷ Saken gjaldt en skade som arbeidstaker fikk under en sosial utflukt i arbeidsgivers regi - den avdeling arbeidstakeren tilhørte skulle nedlegges som følge av en omorganisering, og ønsket å markere dette med en tur for de ansatte. I invitasjonen var turen betegnet "Gravøl". Høyesterett bemerket videre (avsnitt 31) at man fant det "utvilsomt at den utflukt vår sak dreier seg om, ikke kan gi grunnlag for yrkesskadedekning. Det er vanskelig å se noen aktuell forbindelse til As arbeidssituasjon - utflukten var som nevnt blottet for faglige innslag. A kan ikke sies å ha vært «i arbeid» på skadetidspunktet, og hun har derved heller ikke vært «på arbeidsstedet» under omvisningen på gården i Biri. Det kan derfor heller ikke få noen betydning at uhellet skjedde innenfor det som formelt var arbeidstid denne fredagen i april 1999."

III.8 Etter folketrygdlovens § 13-6 fjerde ledd gjelder yrkesskadedekningen på reise til og fra arbeidsstedet "dersom transporten skjer i arbeidsgiverens regi, eller er av en slik karakter at den medfører vesentlig økt risiko for skade".²⁸

Dersom en arbeidstaker under utrykningen gjør bruk av en redningsbil og tar med seg andre arbeidstakere på veien dit i henhold til angitt oppsett for redningsaksjoner, må det kunne legges til grunn at slik transport skjer "i arbeidsgiverens regi".

I mange tilfelle vil utrykning også innebære at transporten er "av en slik karakter at den medfører vesentlig økt risiko for skade". Dette vil særlig være tilfellet hvor det er tale om en akutt situasjon som krever raskest mulig fremmøte, og hvor det kan være nødvendig med transport i mørke og kanskje under vanskelige vær- og føreforhold.²⁹

I praksis vil det følge allerede av folketrygdlovens § 13-6 fjerde ledd at yrkesskadedekningen i mange tilfelle vil gjelde også på reise til og fra skadestedet. Forsåvidt kan det sies at det ikke er nødvendig å basere resultatet på den generelle bestemmelse i folketrygdlovens § 13-6 annet ledd. Den generelle bestemmelse i folketrygdlovens § 13-6 annet ledd er imidlertid et selvstendig grunnlag for yrkesskadedekning, og kan innebære yrkesskadedekning også i tilfelle hvor vilkårene etter folketrygdlovens § 13-6 fjerde ledd ikke foreligger.

Tilsvarende vil yrkesskadedekning i mange tilfelle også kunne følge av folketrygdlovens § 13-9, jfr. ovenfor avsnitt II.2 flg.

III.9 Det kan være grunn til å nevne særskilt at innsatspersonell under redningsaksjoner vil kunne bli utsatt for påvirkning av ellers uvanlige kombinasjoner av forskjellige stoffer, eventuelt i langt sterkere konsentrasjoner enn vanlig. Dette kan bl.a. være tilfelle ved brann, stråling, utslipp osv.³⁰ Slik påvirkning vil kunne resultere i at sykdom eller skade utvikler seg, kanskje på en ellers uvanlig måte, og det kan også være at slik sykdom eller skade først viser seg etter lengre tid.

²⁸ Etter bestemmelsens annet punktum kan departementet gi forskrifter med nærmere bestemmelser.

²⁹ Illustrerende er Rikstrygdeverkets utredning om yrkesskadetrygd (1957) s. 21. I tilknytning til skogbrannloven av 14. juli 1893 § 5 e), som påla tjenesteplikt til slukningsarbeid for enhver innen herredet bosatt arbeidsfør mann, men som ikke inneholdt noen erstatningsregel for tilfelle av at en av deltakerne skulle komme til skade under slukningsarbeidet, bemerket Rikstrygdeverket bl.a., som begrunnelse for å foreslå en erstatningsbestemmelse: "At skader kan skje, må anses sikkert (f.eks. på grunn av overanstrengelse, under hogging av branngater, trafikkulykker under hurtig kjøring til brannområdet o.s.v.)".

³⁰ Eksempelvis nevnes brann/ulmebrann i kjemisk fabrikk, papirfabrikk osv.

Det er derfor praktisk viktig at yrkesskedeforsikringsloven av 16. juni 1989 nr. 65 § 11 annet ledd fastsetter at skade og sykdom som i medhold av folketrygdloven³¹ er likestilt med yrkesskade ”skal anses forårsaket i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden, hvis ikke [forsikringsselskapet] kan bevise at dette åpenbart ikke er tilfellet”.³² Det gjelder altså en ”omvendt bevisbyrde”, og det forhold at en slik sykdom eller skade utvikler seg atypisk, vil ikke være avgjørende i forhold til denne bevisbyrderegulering, jfr. Ot.prp. 44/1988-89 s. 59.³³

IV. Yrkesskadedekning for ansatte som arbeider i næringspark med felles industrivern, for såvidt gjelder redningsinnsats som finner sted innenfor næringsparkens område, i annet foretak, i henhold til pålagt felles industrivern

IV.1 En næringspark er et avgrenset område som er særskilt regulert for dette formål. Det kan innen en næringspark være en rekke ulike former for aktiviteter, såsom produksjon, transport, servicetjenester osv.

En næringspark kan bestå av en rekke foretak som etablerer seg innen området. Det forekommer også at en næringspark blir til ved at tidligere foretak med større virksomheter omorganiserer foretaket og dets forskjellige virksomheter til selvstendige foretak med forskjellige forretningsområder. I slike tilfelle omorganiseres foretaket oftest ved en selskapsrettslig fisjon. De fisjonerte foretak driver ofte sin virksomhet videre innenfor området, i det som nå gjerne omtales som en næringspark.

I hovedsak vil det i en næringspark være tale om stasjonære virksomheter. For transportvirksomheter vil det riktignok også kunne være tale om mobile enheter, såsom lastebiler, trailere, busser osv. Tilsvarende gjelder for det transportbehov som foreligger for virksomheter ellers, såsom å hente eller bringe varer til virksomheten. I seg selv kan transport representere et særlig risiko-moment, kanskje ikke minst hvor det er tale om transport av farlig gods. For såvidt gjelder transportvirksomhet, herunder virksomhet som inngår som en del av den virksomhet som drives av foretak i næringsparken, kan likevel transportvirksomhet neppe komme i annen stilling enn annen virksomhet, for såvidt gjelder innsatspersonellens yrkesskademessige stilling ved skadebegrensning og skadebekjempelse på næringsparkens område. Foretakets ledelse må i

³¹ Folketrygdlovens § 13-4, jfr. forskrift av 11. mars 1997 nr. 220 om yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer som skal likestilles med yrkesskade.

³² Etter yrkesskedeforsikringslovens § 11 tredje ledd skal det, ved vurderingen av om en skade eller sykdom gir rett til dekning, ”ses bort fra arbeidstakerens særlige mottakelighet for skaden eller sykdommen, hvis ikke den særlige mottakeligheten må anses som den helt overveiende årsak”.

³³ For sykdommer som ikke er likestilt med yrkesskade gjelder de vanlige bevisregler.

kraft av styringsretten kunne beslutte hvilket omfang foretakets skadeforebyggende og skadebekjempende innsats skal ha, og om det skal være altomfattende eller begrenset m.h.t. f.eks. transportmidler. Derfor må foretakets ledelse, med henblikk på at foretakets tiltak med hensyn til skadebegrensning og skadebekjempelse så langt som mulig skal nå sitt formål, kunne basere seg på at slik innsats skal relatere seg til den totale virksomhet som det enkelte foretak driver til enhver tid, og ikke begrenses til visse deler av virksomheten. Dermed synes det som er anført nedenfor i avsnitt IV.2 flg. og i avsnittene V. og VI. å måtte få anvendelse forsåvidt, og likedan avsnitt VII når det gjelder innsats i lokalsamfunnet. Er det tale om selvstendige foretak som kommer inn på næringsparkens område – eksempelvis en "fremmed" lastebil registrert annensteds i Norge, eller i utlandet f.eks. Bulgaria – synes forholdet å måtte bedømmes på samme måte som når det gjelder skip, jfr. nedenfor avsnitt VIII.

IV.2 Etter forskrift om egenbeskyttelsestiltak ved industrielle bedrifter m.v. av 29. nov. 1996 nr. 1092 § 1 er Næringslivets Hovedorganisasjon ved Næringslivets sikkerhetsorganisasjon pålagt å organisere og føre kontroll med egenbeskyttelsen ved nærmere angitte industrielle og håndverksmessige bedrifter m.v., herunder drivstoffanlegg, gassverk, korn- og mellagre osv., og for andre bedrifter etter vedtak av Direktoratet for sivilt beredskap.

Uttrykket bedrift er i denne sammenheng benyttet slik at det i det alt vesentligste tilsvarer uttrykket foretak, jfr. om terminologien ovenfor avsnitt I.2.

Forskriften er gitt med hjemmel i lov om sivilforsvaret av 17. juli 1953 nr. 9 §§ 48 og 41.

Sivilforsvarslovens § 39 definerer egenbeskyttelse som "sivilforsvar for den enkelte faste eiendom til beskyttelse av folk eller gods der", og etter § 41 skal eier og bruker av fast eiendom - offentlig eller privat - "forberede og sette i verk egenbeskyttelsestiltak" etter nærmere bestemmelse av departementet. Etter § 48 kan Kongen "pålegge organisasjon eller institusjon å organisere og føre kontroll med egenbeskyttelsen ved bestemte bedrifter eller virksomheter", og departementet kan "gi nærmere regler om oppfølging av systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid for å sikre at krav om egenbeskyttelse (industrivern) fastsatt i medhold av § 41, § 41a jf. § 43 og krav om internkontroll overholdes".

For sammenhengens skyld nevnes at egenbeskyttelsen er omtalt i St. meld. nr. 49 (1952) s. 7-8. I den sammenheng omtales Industrivernet: "For

større industrielle bedrifter med mere enn 50 arbeidere og for kraftanlegg og drivstoffanlegg over en viss størrelse, organiserer vedkommende bedrift et sivilforsvar omfattende ledelse, brannvern, sanitet, rydningstjeneste og ordenstjeneste. Det samlede industrielle sivilforsvar ... ledes av Norges Industriforbund.³⁴ Industrivernet får direktiver for arbeidet med industriens sivilforsvar fra Justisdepartementet ... og vil på mange steder danne et verdifullt tilskudd til det offentlige sivilforsvars utrykningsstyrker."

Egenbeskyttelse er også omtalt i Ot.prp.nr. 28 (1953) s. 39 - 47, og i kommentarene til de enkelte bestemmelser s. 58 - 59, hvor bl.a. felles egenbeskyttelsestiltak for eiere, brukere/leietakere er kommet til uttrykk forutsetningsvis, og spesielt i tilknytning til § 46.

Etter sivilforsvarslovens § 46 plikter en bedrifts industrivern "på anmodning å yte annen bedrift hjelp" samt "bistå det lokale sivilforsvars utrykningsstyrker."

I lovforarbeidene, Ot.prp.nr. 28 (1953) s. 59, er angitt at bestemmelsen "innebærer plikt for bedriften til både å sette inn sitt mannskap og sitt materiell. Det er sjefen for det lokale sivilforsvar som kan fremsette anmodningen. Den må følges også om vedkommende industrivernleder selv mener å ha bruk for styrkene og materiellet til å rå bot på skade på bedriften. Sjefen for det lokale sivilforsvar må ha rett til å avgjøre også om bedriften på denne måte skal ofres for å redde menneskeliv og verdier andre steder".

Etter forskriftens § 2 kan Næringslivets sikkerhetsorganisasjon, i samråd med Direktoratet for sivilt beredskap, bestemme at egenbeskyttelsestiltak skal organiseres felles for flere bedrifter og virksomheter "hvor dette finnes ønskelig på grunn av bedriftenes beliggenhet og betydning".

De bedrifter og virksomheter som omfattes av forskriften, er etter § 3 forpliktet til "å forberede og sette i verk egenbeskyttelsestiltak etter retningslinjer som gis av Næringslivets Sikkerhetsorganisasjon",³⁵ uansett hvor bedriften ligger eller hvor virksomheten drives.

IV.3 Arbeidsrettslig må legges til grunn at det inngår som del av de arbeidsoppgaver som følger av et arbeidsforhold at de ansatte er forpliktet til å

³⁴ Næringslivets Hovedorganisasjon overtok 1. jan. 1989 Norges Industriforbunds forpliktelser, jfr. også Instruks for Næringslivets sikkerhetsorganisasjon, gitt ved kgl. res. 1. juni 1948 med senere endringer.

³⁵ Disse retningslinjer skal godkjennes av Justisdepartementet, jfr. forskriftens § 5.

utføre de arbeidsoppgaver som følger av lov eller forskrift m.v., og som med et sikkord kan betegnes som ”lovpålagte oppgaver”.

Forsåvidt gjelder slike oppgaver, sier det seg nærmest selv at de vil måtte utføres til den tid og på det eller de steder som følger av vedkommende lov eller forskrift m.v., og som danner pliktgrunnlaget for disse oppgaver.

Utførelsen av slike oppgaver må derfor ansees for å være skjedd ”mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden”, og de ansatte vil dermed være yrkesskadedekket under utførelsen av slike oppgaver, herunder forberedende handlinger, jfr. ovenfor III.

I forhold til spørsmålet om yrkesskadedekning vil det avgjørende måtte være om Næringslivets Sikkerhetsorganisasjon i samråd med Direktoratet for sivilt beredskap har fastsatt at egenbeskyttelsestiltak (industrivern) skal iverksettes for to eller flere bedrifter (foretak). Hvordan slike egenbeskyttelsestiltak (industrivern) organiseres vil i denne sammenheng bare avhenge av det som fremstår som mest hensiktsmessig for Næringslivets Sikkerhetsorganisasjon/Direktoratet for sivilt beredskap.

Pålegg om felles industrivern er for tiden bare aktuelt for de virksomheter i næringsparker som omfattes av forskriftens § 1, altså industriell og håndverksmessig virksomhet med over 40 sysselsatte.

V. *Yrkesskadedekning for ansatte som arbeider i næringspark med felles industrivern, forsåvidt gjelder redningsinnsats som finner sted innenfor næringsparkens område, i annet foretak, men som ikke er pålagt felles industrivern*

Utgangspunktet kan tas i det samfunnsmessig ønskelige, som også er ønskelig for de enkelte foretak, at skadeforebyggelse og skadebekjempelse kan finne sted.³⁶ Det følger av dette utgangspunkt at det vil være saklig å arbeide for å realisere et slikt formål, både i offentligrettslige relasjoner og i arbeidsrettslig sammenheng.³⁷ Såvel offentligrettslig som arbeidsrettslig vil det være saklig om foretaksledelsen finner det ønskelig at foretaket inngår i et frivillig industrivernsamarbeid med et eller flere andre foretak. Det vil også være saklig om foretaket ved avtale eller på annen måte etablerer en plikt for alle eller

³⁶ Folketrygdlovens § 13-9 første ledd c) og d) kan sees som et uttrykk for dette prinsipielle utgangspunkt. I lovforarbeidene (Rikstrygdeverkets utredning om yrkesskadetrygd [1957] s. 21 bemerkes således bl.a.: " Det er en generell samfunnsinteresse at liv og verdier blir bevart. Den som mister sin arbeidsevne eller de etterlatte som har tappt sin forsørger bør holdes skadesløse av samfunnet, når ulykken er skjedd under en vesentlig innsats til fordel for samfunnet".

³⁷ Ut fra alminnelige arbeidsrettslige prinsipper må styringsretten utøves på saklig grunnlag, jfr. f.eks. Rt. 2001 s. 418, og forøvrig bl.a. *Henning Jakhelln*: Oversikt over arbeidsretten (2007) s. 48 flg.

nærmere angitte ansatte til å utføre oppgaver som knytter seg til et slikt felles industrivern.

Arbeidsrettslig vil det ut fra saklighetskravet også måtte stilles visse krav til utvelgelsen av arbeidstakerne med hensyn til hvem som skal gjøre eller ha ansvaret for hva, og tilpasse opplegget med hensyn til bl.a. gravide, syke, handicappede osv.

På samme måte som angitt ovenfor under IV.3 vil dermed utførelsen av slike arbeidsoppgaver ansees for å være skjedd "mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden", og de ansatte vil dermed være yrkesskadedekket under utførelsen av slike oppgaver, herunder forberedende handlinger, jfr. ovenfor III.

Det kan være at foretaket finner det hensiktsmessig at ansatte frivillig melder seg til slike industrivernoppgaver. Ved at ansatte melder seg til slike oppgaver og påtar seg å utføre disse, er det etablert et pliktforhold mellom foretaket som arbeidsgiver og vedkommende ansatte. Dertil er forholdet så sterkt knyttet til arbeidsforholdet forøvrig, og preget av foretakets interesser, at yrkesskadedekning må foreligge. Det kan derfor ikke ansees for holdbart å legge til grunn at det er tale om en form for frivillig tilleggsinnsats, med den konsekvens at yrkesskadedekning ikke skulle foreligge. Dette må gjelde såvel hvor ansattes frivillighet inngår som en del av det organiserte opplegg, som hvor ansatte frivillig melder seg i aktuelle situasjoner (ad hoc) for å gi sin bistand.³⁸

Hvordan foretakene i en næringspark finner det mest hensiktsmessig å organisere sitt industrivernsamarbeid vil i denne sammenheng ikke være avgjørende.

I praksis kan det være at det mest hensiktsmessige er at ett av disse foretak har et hovedansvar, og f.eks. etablerer en egen avdeling. Det kan også være at det etableres en egen juridisk enhet – f.eks. som aksjeselskap – med de involverte bedrifter som aksjonærer. De ansatte i et slikt selskap, samt de ansatte i de involverte foretak, kan da ha som en del av sine arbeidsoppgaver å bistå med skadeforebyggelse og skadebekjempelse også på områder som tilhører andre foretak enn det foretak som er deres arbeidsgiver.

³⁸ Sml. forutsetningsvis *Henning Jakhelln*: Brannmannskapers innsatsplikt og plikten til å ivareta egen sikkerhet under redningsaksjoner m.v., utredning til Direktoratet for brann og elsikkerhet [nå Direktoratet for sivil beredskap] av 28. april 2003 s. 11: "Den eller de av redningsmannskapet som melder seg frivillig til å utføre særlig farlige arbeidsoppgaver under en redningsaksjon, vil ha krav på de ytelser som følger av folketrygdlovens og yrkesskedeforsikringslovens regler om yrkesskade".

VI. Yrkesskadedekning for ansatte som arbeider i foretak som på frivillig basis har felles industrivern med andre foretak

Det kan forekomme at foretak inngår avtale om felles industrivern innenfor et større geografisk område - kanskje endog slik at det felles industrivern omfatter hele landet. Felles industrivern over landegrensene - grenseoverskridende industrivern - kan også tenkes.

RFGA [Ressursbedrifter For Gjensidig Assistanse] er for såvidt illustrerende.³⁹ RFGA er et samarbeid mellom 10 store bedrifter,⁴⁰ Hovedredningssentralen for Sør-Norge, Luftforsvarets 335 skvadron og Næringslivets sikkerhetsorganisasjon. Ved katastrofe/langvarig brann på en av RFGA-bedriftene vil behov for assistanse meldes til Hovedredningssentralen for Sør-Norge, som på bakgrunn av innmeldt behov vil ta kontakt med RFGA-bedriftene. Dersom flytransport er nødvendig anmodes Luftforsvaret ved 335-skvadronen om assistanse. Avhengig av hvilken bedrift som er rammet om hvem som ber om assistanse, vil materiell og utstyr og/eller personell med spesialkunnskaper bli fløyet til en av disse flyplasser: Rygge flystasjon, Sandefjord Lufthavn Torp, Bergen Lufthavn Flesland, Haugesund Lufthavn Karmøy.

På samme måte som for de situasjoner som er behandlet ovenfor under IV og V må det være saklig om det enkelte foretak i det felles industrivern ved avtale eller på annen måte etablerer en plikt for alle eller nærmere angitte ansatte til å utføre oppgaver på det sted som til enhver tid vil være aktuelt, og som er omfattet av det felles industrivern. Utførelsen av slike arbeidsoppgaver må ansees for å finne sted ”mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden”, og de ansatte vil dermed være yrkesskadedekket under utførelsen av slike oppgaver, herunder forberedende handlinger, jfr. ovenfor III.⁴¹

Grenseoverskridende industrivernsamarbeid kan f.eks. tenkes mellom foretak beliggende i Norge og Sverige - i praksis kanskje særlig foretak i nærheten av riksgrensen - men kan også tenkes på videre basis, endog world wide. I denne sammenheng påpekes bare at det prinsipielle utgangspunkt for yrkesskadedekning også her vil være som angitt

³⁹ Opplysningene er hentet fra RFTAs nettsted <http://www.rfga.no/index.html>.

⁴⁰ Avtalen ble opprinnelig inngått mellom ni store prosessbedrifter i 1992. Samarbeidet er nå utvidet til ti bedrifter.

⁴¹ I brev av 30. mars 2007 til Jotun as fra Sandefjord trygdekontor er det antatt at yrkesskadedekning vil følge av folketrygdlovens § 13-9. Dette er imidlertid mindre treffende, idet spørsmålet om yrkesskadedekning prinsipielt må bygges på den generelle bestemmelse i ftrl. § 13-6, og slik at § 13-9 er av supplerende karakter, jfr. ovenfor II.5. Jotun as er en av bedriftene i RFGA-samarbeidet.

ovenfor, men kompliseres av lovvalgsregler, av folketrygdlovens system om geografisk virkeområde, og kravet om medlemskap i folketrygden.

VII. Foretak med stor virksomhet i et lite lokalsamfunn

VII.1 I praksis vil det kunne forekomme at et foretak driver en større virksomhet lokalisert i en mindre kommune. Situasjonen vil kunne være karakterisert ved at foretakets større virksomhet har utstyr og ansatte med kompetanse innen skadebegrensning, mens kommunens utstyr og personell ikke kan måle seg med dette.

Situasjonen i Aure kommune er illustrerende.⁴² Her har Statoil et større anlegg på Tjeldbergodden. Det kan eksempelvis tenkes at kommunens brannsjef ber om assistanse ved brann eller annen ulykke utenfor Statoils område (Næringspark Statoil Tjeldbergodden), og at det fra Statoils operative skift rykkes ut med brannbil og tre personer. Spørsmål om yrkesskadedekning kan oppstå i tilfelle noen av de tre personer påføres skade under utrykningen (brannbilen kjører f.eks. av veien) eller under arbeidet med å slokke brannen.

VII.2 Etter brann- og eksplosjonsvernlovens § 9 fjerde ledd kan en kommune bl.a. overlate brannvesenets oppgaver og ledelse helt eller delvis til en annen kommune, virksomhet e.l. Etter forskrift om organisering og dimensjonering av brannvesen av 26. juni 2002 nr. 729 § 4-1 skal kommunen søke samarbeid med andre kommune og beredskapsorganisasjoner for best mulig å utnytte ressursene i regionen, og etter forskriftens § 4-2 skal kommunen "ut over eventuelle samarbeidsavtaler, inngå avtaler som legger til rette for å motta eller yte beistand ved behov i akutte brann- og ulykkesituasjoner med nabobrannvesen, industrivern, flyplass- og havariberedskap, sivilforsvar, Forsvaret m.v., der slike styrker finnes".

Med hjemmel i disse bestemmelser vil det kunne inngås samarbeids- og bistandsavtale mellom en kommune og f.eks. et foretak som driver en større virksomhet i kommunen.

Eksempelvis nevnes samarbeids- og bistandsavtalen mellom Aure kommune og Statoil Tjeldbergodden⁴³ I avtalen er bl.a. fastsatt i pkt 4.6: "Dersom Statoil finner det forsvarlig ut fra hensynet til egen beredskap, skal Statoils industrivern på anmodning fra kommunens brannsjef eller hans stedfortreder og/eller politi/lensmann yte bistand ved brann og akutte ulykker i kommunen. I slike tilfelle har Kommunen den brannfaglige

⁴² Se også nedenfor avsnitt VII.2.

⁴³ Avtalen er av september 1999, men er opplyst å være under revisjon.

innsatsledelse og ansvar. Statoil har ansvar for eget personell og materiell".⁴⁴ Tilsvarende gjelder for Elkem Bremanger, hvor bedriftens beredskapslag skal rykke ut ved hendelser i nærområdet Svelgen i Bremanger kommune.

Også i denne sammenheng er det naturlig å ta utgangspunkt i de samfunnsmessige aspekter, herunder også hensynet til en mest mulig effektiv ressursutnyttelse, og at det ovennevnte regelverk legger opp til at slike hensyn skal fremmes. Det vil forøvrig også være en sikkerhetsmessig fordel om foretaket kan bidra med personell som har utstyr, og som kan bruke det. Dertil kommer at foretaket kan ha en rekke grunner for å ville bistå i lokalsamfunnet; dels kan det være tale om tilfelle hvor foretakets eget anlegg, bygninger etc. kan komme i faresonen om en situasjon skulle komme ut av kontroll, og dels kan det være tale om å styrke foretakets rennommé og anseelse i lokalsamfunnet, hvilket på sikt vil være i foretakets interesse.

Sammenfatningsvis vil det – såvel ut fra offentlige hensyn som ut fra bedriftens egne hensyn – være saklig grunnlag for at et foretak velger å ha som policy at foretakets folk og utstyr skal anvendes til beste for lokalsamfunnets skadeforebyggelse og -bekjempelse. I den utstrekning foretaket på denne bakgrunn velger å utbygge forholdet til lokalbefolkningen ved å formalisere et samarbeid med kommunen og/eller øvrige offentlige instanser, forsterkes saklighetsgrunnlaget. Dette grunnlag forsterkes enn ytterligere om innsats skjer i henhold til den fremgangsmåte som er angitt i det formaliserte samarbeid.⁴⁵ Dermed må slikt samarbeid også i denne sammenheng kunne videreføres og utbygges i forhold til alle ansatte, eller grupper av de ansatte, eventuelt enkelte av de ansatte, som får dette som en del av sine oppgaver. Utførelsen av slike arbeidsoppgaver må således ansees for å finne sted ”mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden”, og de ansatte dette gjelder vil dermed være yrkesskadedekket under utførelsen av slike oppgaver, herunder forberedende handlinger, jfr. ovenfor III.

VII.3 Det kan imidlertid også forekomme at innsats finner sted uten at det foreligger noe organisert samarbeid med kommune eller andre offentlige organer.

Utgangspunktet for spørsmålet om yrkesskadedekning foreligger må tas i arbeidsforholdet og de rettigheter og forpliktelser som følger av dette, jfr. ovenfor III. Det følger av dette utgangspunkt at organisert samarbeid med

⁴⁴ Etter avtalens pkt. 4.7 er omkostningsfordelingen fastsatt slik at hver av partene som hovedregel bærer sine egne omkostninger.

⁴⁵ Innsats finner f.eks. sted etter anmodning fra vedkommende angitte instans, f.eks. nødetat som brannvesen, politimyndighet eller helsevesen.

offentlig instans ikke er noen betingelse for yrkesskadedekning, dersom innsatsen er av en slik karakter at den må ansees for å finne sted ”mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden”.

Innsats i forhold til en situasjon som oppstår i kommunen - altså utenfor det fysiske området for foretakets virksomhet - vil kunne tenkes særlig i tre varianter. Dessuten oppstår det særlige spørsmål hvor det er tale om arbeidstakerens egen eiendom, jfr. nedenfor VII.3.4.

VII.3.1 Den ene situasjon er den at foretaket lager et opplegg som innebærer bruk av utstyr og personell i forhold til gitte situasjoner, og som bygger på en forståelse med offentlig myndighet om innsats etter anmodning fra nødetat i den enkelte situasjon. Dette er i realiteten et organisert samarbeid, selv om det ikke er videreutviklet og formalisert ved skriftlig avtale e.l. mellom foretaket og angjeldende offentlige myndigheter.

VII.3.2 Den annen situasjon er den at foretaket lager et opplegg som innebærer bruk av utstyr og personell i forhold til gitte situasjoner, og slik at innsatsen finner sted etter foretakets beslutning og i foretakets regi, så langt ikke offentlig myndighet måtte komme til og overta regionen.

En slik situasjon kan skyldes hensynet til tidsfaktoren. Det kan eksempelvis være slik at en brann i nabolaget blir oppdaget av foretakets innsatspersonell, eller dette blir gjort oppmerksom på brannen av andre ansatte i foretaket, hvorefter innsatspersonellet rykker ut uten å avvente en anmodning fra nødetat. En variant i denne sammenheng er at det fra foretakets side tas kontakt med nødetat og informerer om det som er oppdaget og om hva som foretakets innsatspersonell foretar seg.

Også i denne sammenheng må det tas utgangspunkt i de samfunnsmessige aspekter, herunder også hensynet til en mest mulig effektiv ressursutnyttelse, og at det vil være en sikkerhetsmessig fordel om foretaket kan bidra med folk som har utstyr, og som kan bruke det. Dertil kommer at foretaket kan ha en rekke grunner for å ville bistå i lokalsamfunnet - dels kan det være tale om å styrke foretakets rennommé og anseelse i lokalsamfunnet, hvilket på sikt vil være i foretakets interesse - og det kan også tenkes tilfelle hvor foretakets eget anlegg, bygninger etc. kan komme i faresonen. Sammenfatningsvis vil det også her – såvel ut fra offentlige hensyn som ut fra foretakets egne hensyn – være saklig grunnlag for at foretaket velger å ha som policy at foretakets folk og utstyr skal anvendes til beste for lokalsamfunnets skadeforebyggelse og -bekjempelse. Dermed kan også i denne sammenheng dette utbygges i forhold til de ansatte, slik at disse får også dette som en del av sine oppgaver.

I forhold til de ansatte må det være tilstrekkelig at de har som en del av sine arbeidsoppgaver å rykke ut når de blir bedt om det av foretakets innsatsledelse. Det kan være greit å presisere slik forpliktelse uttrykkelig i arbeidsavtale, arbeidsreglement, eller på annen måte, men det må i denne sammenheng være tilstrekkelig om deltagelse i slik innsats fremstår som naturlig for den enkelte ansatte.⁴⁶ Om den enkelte ansatte velger å delta i en slik redningsaksjon må vedkommende ha rett til det, og dermed være yrkesskadedekket, selv om den ansatte strengt tatt kanskje ikke ville være rettslig forpliktet til det.

VII.3.3 Den tredje situasjon er den at den enkelte arbeidstaker på eget initiativ gjør en innsats - i praksis formentlig først og fremst aktuelt i en akutt situasjon og med det utstyr som da er tilgjengelig.

Eksempelvis kan tenkes at en anleggssjåfør under kjøring passerer en tilskadekommet person, eller oppdager et tilløp til ulykke, f.eks. en brann, og stanser og forsøker å hjelpe den tilskadekomne eller å begrense skaden, men kommer selv til skade i denne anledning.

I lovforarbeidene er bl.a. uttalt:

"Hvorvidt ulykker under redning utenfor arbeidsplassen skal belastes trygden, kan meget sterkt diskuteres, selv om de skjer i den skadedes arbeidstid. De kan ligge så langt unna noen forbindelse med arbeidet, at en ikke finner det rimelig å belaste trygden. *Bare det forhold at det skjer i arbeidstiden, kan neppe være tilstrekkelig til å la arbeidsgiverne betale.* En antar at dette spørsmål løser seg best i praksis som hittil. -- På den annen side står (forsøk på) redning av menneskeliv og store verdier i en særstilling. Hvis en slik aksjon ikke kan føres på trygden, blir utgiftene å belaste staten, jfr. § 28 pkt. 3".⁴⁷

De to avsluttende setninger i denne uttalelse utgjør begrunnelsen for at yrkesskadedekning også omfatter den som selv og av eget tiltak kommer til skade under innsats med henblikk på å redde andre menneskers liv eller avverge store kulturelle eller materielle tap, jfr. nå folketrygdlovens § 13-9 og ovenfor avsnitt II.4.

⁴⁶ Det kan tenkes at enkelte ansatte ønsker å reservere seg mot innsats utenfor foretakets område, og det kan derfor være hensiktsmessig om det blir angitt om den enkelte skal ha slik reservasjonsrett, og hvorledes den skal utøves. Det praktiske må være at den ansatte gjør gjeldende eventuell reservasjonsrett på forhånd. Det vil i praksis være lite hensiktsmessig å gjøre gjeldende en reservasjonsrett når en akutt situasjon er oppstått.

⁴⁷ Rikstrygdeverkets utredning om yrkesskadetrygd (1957) s. 22, jfr. også Ot.prp.nr. 35 (1958) s. 22 hvor departementet slutter seg til Rikstrygdeverkets forslag. *Kursiveringen* er foretatt her.

Spørsmålet er imidlertid om yrkesskadedekning også kan følge av den generelle regel i folketrygdlovens § 13-6 annet ledd for yrkesskader som oppstår mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden. Den kursiverte del av uttalelsen i lovforarbeidene - "bare det forhold at det skjer i arbeidstiden" - taler i retning av at det her er tatt sikte på den situasjon at det ytes innsats uten noen oppfordring fra foretaket som arbeidsgiver, eller uten noen nærmere forbindelse med arbeidet. Forholdet vil derfor stille seg anderledes om foretaket oppfordrer til slik innsats, kanskje nettopp ut fra en henvisning til at slik innsats vil være ikke bare av samfunnsmessig interesse, men vil være også i foretakets interesse. Det blir f. eks. i personalreglement eller på annen måte uttalt at ansatte - kanskje med særlig henblikk på innsatspersonell - oppfordres til av eget initiativ til å yte innsats i forhold til egne evner, forhåndenværende utrustning og foreliggende situasjon å yte skadebegrensende innsats, uansett når på døgnet dette måtte bli aktuelt. I slike tilfelle vil de ansatte i forhold til arbeidsgiver være berettigede til å yte slik innsats, ut fra arbeidsgivers interesse. Dermed vil slik innsats være knyttet opp til arbeidsforholdet og foretakets interesser.

VII.3.4 Endelig nevnes den særlige situasjon som kan oppstå, hvor en arbeidstaker deltar ved skadebekjempelse og skadebegrensning av hus eller annen eiendom som tilhører arbeidstakeren selv.

Finner denne innsats sted hvor det er etablert et samarbeid eller tilsvarende med kommune eller andre offentlige organer, jfr. ovenfor VII.2 og VII.3.1 og VII.3.2, må arbeidstakerens innsats sees som en del av de skadebekjempelses- og skadebegrensningstiltak som foretaket har etablert, og i forhold til yrkesskadedekning må arbeidstakeren komme i samme situasjon som enhver annen av foretakets arbeidstakere som deltar i aksjonen. Hvorvidt arbeidstakeren har en ledende eller underordnet stilling under en slik aksjon vil ikke kunne tillegges betydning.

Noe mer tvilsom er bedømmelsen der en arbeidstaker selv og på eget initiativ gjør en innsats – arbeidstakeren er f.eks. på arbeid, og blir oppmerksom på at det begynner å brenne i eget hus, begir seg avsted og gjør sin innsats med tilgjengelig utstyr, jfr. ovenfor VII.3.3. Dersom foretaket har oppfordret til slik innsats, taler det til fordel for at yrkesskadedekning foreligger, at det samfunnsmessig er ønskelig at verdier blir reddet, og at det derfor ikke er grunn til å legge avgjørende vekt på at det er tale om arbeidstakerens eget hus m.v.⁴⁸

⁴⁸ Dette er også forholdet etter særregelen i folketrygdlovens § 13-9, jfr. ovenfor II.4.

Utenfor slike tilfelle må forholdet bedømmes etter særregelen i ftrl. § 13-9, jfr. ovenfor II.4.⁴⁹

VIII Yrkesskadedekning ved kaianlegg/skipsanløp

Spørsmål om yrkesskadedekning vil kunne forekomme ved innsats i forbindelse med skipsanløp til kaianlegg m.v., om det skulle oppstå skade eller ulykke eller tilløp til slikt ombord på skipet. I slike tilfelle kan det landbaserte foretak være blitt anmodet om innsats fra skipets side, og det kan også være at det blir aktuelt at det landbaserte foretak yter slik innsats uten noen anmodning fra skipet, eller kanskje endog på tross av at skipet fraber seg enhver form for skadebegrensende innsats.⁵⁰

Dersom det er tale om landbaserte foretak som har etablert felles industrivern kan det være at det er det felles industrivern som mottar slik anmodning om bistand, eller av eget initiativ iverksetter skadebegrensende innsats. Forholdet til yrkesskadedekning vil måtte bli den samme som hvor det bare er tale om én landbasert virksomhet. For enkelthets skyld omtales i det følgende derfor bare situasjonen hvor det er ett landbasert foretak som involverer seg i skadebegrensende innsats.

I forbindelse med skipsanløp vil det kunne oppstå fare for skade på foretakets eget kaianlegg, og fare for foretakets tilgrensende bygninger og øvrige anlegg m.v. Det kan også være fare for at blokkering av kaianlegget, slik tilfellet kan være om skipet skulle synke eller bli sterkt beskadiget. I slike tilfelle vil det også kunne være fare for blokkering av hele havnen, havneinnløpet osv. En slik utvikling vil være uheldig ikke bare for lokalsamfunnet, men vil også kunne berøre foretakets egne interesser. Det kan også være fare for omgivelsene på annen måte, f.eks. ved forurensninger av luft, sjø, havn, kyststrekninger, osv.

VIII.1 Det kan være at det er tale om skip som regelmessig anløper kaianlegget, og hvor det er inngått avtale med rederiet eller skipet om redningsinnsats og

⁴⁹ Det er også denne særregel som må anvendes om arbeidstaker oppdager brann eller annen hendelse mens han eller hun er i eller ved hjemmet, og forsøker å begrense skaden. I forhold til den generelle regel i folketrygdlovens § 13-6 vil slike tilfelle måtte ansees for å finne sted i den private sfære.

⁵⁰ For enkelthets skyld tales i det følgende om anmodning etc. "fra skipet", hvilket i praksis vil innebære at anmodningen kommer fra skipsføreren, jfr. også sjøloven av 24. juni 1994 nr. 39 kapittel 6, særlig § 137 om skipsføreren generelle stillingsfullmakt, og NOU 1994: 23 s. 19. Anmodning etc. kan imidlertid også komme fra rederiet, og må i denne sammenheng likestilles med en anmodning fra skipsføreren. Et rederi kan forøvrig disponere flere skip, og inngå avtaler på vegne av alle de skip som rederiet disponerer. Det kan oppstå kompliserte spørsmål om rederiet og skipsfører skulle gi motstridende anmodninger. Disse spørsmål, som ikke kan sees å være nærmere drøftet i NOU 1994: 23, er imidlertid neppe av betydning i forhold til problematikken knyttet til innsatspersonellens yrkesskadedekning, fordi det ikke skal påhvile innsatspersonellet å vurdere rettmessigheten i forhold til skipet om de blir bedt om å foreta skadebegrensende og -forebyggende innsats, jfr. nedenfor VIII.3. Det går i det følgende derfor ikke nærmere inn på slike spørsmål.

skadebekjempelse. I slike tilfelle må situasjonen bedømmes på samme måte som omtalt ovenfor avsnitt V. Skipet må ansees som en virksomhet, som riktignok er mobil, til forskjell fra det som er situasjonen i en næringspark, hvor det i hovedsak er tale om stasjonære virksomheter. Så lenge skipet befinner seg ved kaianlegget gjør imidlertid de samme hensyn seg gjeldende for skadebegrensning og -bekjempelse som for flere foretak innen en næringspark, og de ansatte som deltar med skadebegrensning og -bekjempelse må være yrkesskadedekket.

Såvel offentligrettslig som arbeidsrettslig vil det således være saklig om ledelsen av det landbaserte foretak finner det ønskelig eller hensiktsmessig at foretaket etablerer et frivillig samarbeid med skipet. Det vil også være saklig om foretaket som arbeidsgiver ved avtale eller på annen måte etablerer en plikt for alle eller nærmere angitte ansatte til å utføre oppgaver som knytter seg til et slikt felles opplegg for skadebekjempelse.

VIII.2 Det kan være at det er tale om skip som anløper kaianlegget kanskje bare for en enkelt gang, eller med uregelmessige mellomrom, og hvor noen forhåndsavtale om felles skadebekjempelse ikke foreligger.

På samme måte som omtalt ovenfor VII.2 må utgangspunktet for spørsmålet om yrkesskadedekning foreligger må tas i arbeidsforholdet og de rettigheter og forpliktelser som følger av dette, og det følger av dette utgangspunkt at organisert samarbeid med offentlig instans eller mellom forskjellige foretak ikke er noen betingelse for yrkesskadedekning, dersom innsatsen er av en slik karakter at den må ansees for å finne sted ”mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden”.

Likedan kan det, på samme måte som omtalt ovenfor VII.2, også i denne sammenheng det tas utgangspunkt i de samfunnsmessige aspekter, herunder hensynet til en mest mulig effektiv ressursutnyttelse, og at det vil være en sikkerhetsmessig fordel om foretaket kan bidra med folk som har utstyr, og som kan bruke det. Dertil kommer at foretaket kan ha en rekke grunner for å ville bistå skipet - dels kan det være tale om tilfelle hvor foretakets eget anlegg, bygninger etc. kan komme i faresonen, og det kan være tale om å styrke foretakets rennommé og anseelse i lokalsamfunnet, hvilket på sikt vil være i foretakets interesse. Sammenfatningsvis vil det også her – såvel ut fra offentlige hensyn som ut fra foretakets egne hensyn – være saklig grunnlag for at foretaket velger å ha som policy at foretakets folk og utstyr skal anvendes med henblikk på skadeforebyggelse og -bekjempelse ved skipsanløp m.v. Eventuelt samarbeid med nødtjeneste forsterker dette. Dermed kan også i denne sammenheng dette

utbygges i forhold til de ansatte, slik at disse får også skadeforebyggelse og -bekjempelse ved skipsanløp m.v. som en del av sine oppgaver, på samme måte som angitt ovenfor i avsnitt VII.3.2.

VIII.3 Det kan være at skipet ikke anmoder om assistanse, eller ønsker bare begrenset assistanse, og motsetter seg mer vidtgående assistanse. Også i slike tilfelle vil situasjonen kunne være slik at det landbaserte foretak rettmessig kan gripe inn med skadeforebyggende og skadebekjempende innsats - kanskje ut over den mer begrensede assistanse som skipet har bedt om - med utgangspunkt i nødrettslige prinsipper.⁵¹

Eksempelvis nevnes en situasjon hvor det oppstår brann i et gass-skip [f.eks. en LPG-tanker⁵²] og dermed overhengende eksplosjonsfare som innebærer at faren for omfattende skade - og kanskje også fare for tap av menneskeliv - ikke er begrenset til skipet selv.

Ved fare for akutt forurensning vil kommunen, eventuelt med bistand fra statlig forurensningsmyndighet, med hjemmel i forurensningsloven av 13. mars 1981 nr. 6 §§ 38 flg. kunne iverksette tiltak dersom tilstrekkelige tiltak ikke iverksettes fra skipets side. Inngrep fra kommunens side vil også kunne være hjemlet i havneloven av 8. juni 1984 nr. 51 §§ 18 - 20. Det kan også tenkes at hjemmel for offentlig inngrep - eventuelt utbygget med et samarbeid med det landbaserte foretak - kan følge av annet hjemmelsgrunnlag. I alle slike tilfelle kan det tenkes å være etablert et samarbeid mellom kommunen og det landbaserte foretak, på samme måte som angitt under VIII.2.

Med utgangspunkt i nødrettslige prinsipper må imidlertid det landbaserte foretak *selv og av eget tiltak* være berettiget til skadeforebyggende og skadebekjempende innsats.

Parallele problemstillinger med bakgrunn i nødrettsbetraktninger gir de sjørettslige regler om rett til bergelønn ved berging av skip m.v. i sjøloven av 24. juni 1994 nr. 39 kap. 16.⁵³ Bestemmelsene bygger på det grunnleggende

⁵¹ Ved fare for akutt forurensning vil kommunen, eventuelt med bistand fra statlig forurensningsmyndighet, med hjemmel i forurensningsloven av 13. mars 1981 nr. 6 §§ 38 flg. kunne iverksette tiltak dersom tilstrekkelige tiltak ikke iverksettes fra skipets side. Nevnes kan også sjølovens § 450 annet ledd, som forutsetter at uberettiget forbud mot berging fra skipets side ikke avskjærer rett til bergelønn.

⁵² Liquefied petroleum gas – flytende gass.

⁵³ Det er likevel den forskjell at adgangen for det landbaserte foretak til å gripe inn med skadebekjempelse overfor skipet, hvor dette motsetter seg slik innsats, bygger på foretakets rett til å avverge skader på egne anlegg m.v. - eventuelt også i forhold til skade som omgivelsene kan bli påført - mens sjørettens regler om bergelønn er begrenset til innsats for å berge skip og last m.v.

ønske om å oppmuntre til berging,⁵⁴ og bygger på at en nektelse av berging fra skipets side må være rettmessig.⁵⁵

Bestemmelsene om berging gjelder hjelp til skip eller annen gjenstand som er forulykket eller er i fare, jfr. sjølovens § 441. Spesielt må merkes sjølovens § 450 annet ledd, som bygger på at et uberettiget forbud mot berging ikke avskjærer bergerens rett til bergelønn. I den forbindelse tales det gjerne om retten til å berge.⁵⁶ Utgangspunktet er at retten til å berge avhenger av disposisjoner fra skipets side, men bare om skipets nektelse av berging er berettiget.⁵⁷

Det er antatt at nektelse av berging vil være urettmessig "hvor det må antas at havaristen ikke kan greie seg uten den tilbudte hjelp". Dette vil særlig være aktuelt hvor berging "er nautisk nødvendig", altså i tilfelle hvor "det er overveiende sannsynlig ... at havaristen ellers ville gå tapt eller få betydelige skader".⁵⁸

I forhold til spørsmålet om innsatspersonell ved det landbaserte foretak vil være omfattet av yrkesskadedekningen, må det avgjørende være om dette personell av foretakets innsatsledelse er blitt bedt om å foreta skadeforebyggende og skadebekjempende innsats. Innen de rammer som følger av deres arbeidsforhold, slik det er angitt ovenfor i avsnitt VII.3.2, vil deres innsats måtte ansees for å ha funnet sted mens de er "i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden". Dette må legges til grunn uansett om det senere måtte vise seg at det landbaserte foretak - i forhold til skipet - ikke var berettiget til å iverksette skadeforebyggende og skadebekjempende tiltak. Det skal ikke påhvile

⁵⁴ Prinsippet er kommet til uttrykk i sjølovens § 446 om utmåling av bergelønn, som fastsetter som et veiledende generelt prinsipp ved utmålingen at bergelønn skal fastsettes med sikte på å oppmuntre til berging, jfr. NOU 1994: 23 s. 20, jfr også *Sjur Brækhus: Bergning* (1967) s. 1-2.

⁵⁵ Bestemmelsene "kan sees som konsesjoner til effektivitetshensynet i bergningsretten ---effektivitetshensynet har for såvidt her et nært slektskap med de nødrettsbetraktninger som kjennes fra forskjellige deler av rettssystemet". --- Likedan ville det "være i strid med grunntanken i bergningsretten, og det er fra et rettspolitisk synspunkt klart at det her må gjøres en prinsipiell begrensning i den [berettigdes] rett: retten må vike, hvis dette er nødvendig for å forhindre at havaristen eller dens last går tapt", jfr. *Sjur Brækhus: Bergning* (1967) s. 56-57.

⁵⁶ Spørsmålet om rett til å berge oppstår også for såvidt gjelder første bergers rett i forhold til andre bergere som senere kommer til, jfr. *Sjur Brækhus: Bergning* (1967) s. 54 flg.

⁵⁷ Etter den tilsvarende bestemmelse i den tidligere sjølov av 20. juli 1893 nr. 1 § 224 annet ledd - slik bestemmelsen lød etter lovendringer av 21. juni 1913 og 12. juni 1964, jfr. *Sjur Brækhus: Bergning* (1967) s. 4 - var berging berettiget om skipets forbud ikke var "beføiet". Denne formulering om "beføyet" forbud ble opprinnelig videreført i sjøloven av 24. juni 1994 nr. 19 § 441 annet ledd. Ved lovendring av 2. aug. 1996 nr. 61 fikk bestemmelsen sin nåværende formulering, og plassert i § 450 annet ledd. Noen endring kan ikke sees å være tilsiktet ved at den någjeldende bestemmelse omhandler forbud mot berging som ikke er "berettiget", jfr. NOU 1994:23 og Ot. prp. nr. 34 (1995-1996).

⁵⁸ Vurderingen må skje ut fra den "faktiske situasjon på det sted hvor havaristen befant seg, og på det tidspunkt da spørsmålet om å anta eller ikke anta hjelpen var aktuelt. Til den faktiske situasjon hører også de muligheter m.h.t. den videre utvikling som man der og da måtte regne med. Derimot må man se bort fra det man på et senere tidspunkt vet om hvorledes forholdene faktisk utviklet seg." Forøvrig må tilsidesettelsen "ikke gå lenger enn forholdene nødvendiggjør", jfr. *Sjur Brækhus: Bergning* (1967) s. 57-58.

innsatspersonellet å vurdere rettmessigheten i forhold til skipet av at de blir bedt om å foreta skadeforebyggende og skadebekjempende innsats. I en slik situasjon, som regelmessig vil være akutt, er det hverken tid eller anledning for innsatspersonellet til å vurdere rettmessigheten av den anmodning om innsats som de har fått av innsatsledelsen.

Med vennlig hilsen